

UN MEMORIU CARE ACUZĂ DORI POPOVICI, „MEMORIU ÎNAINȚAT DOMNULUI MAREȘAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTOR AL STATULUI ROMÂN, CU PRIVIRE LA SITUAȚIA DIN BUCOVINA”

MARIAN OLARU

Ein anklagender Schriftsatz. Dori Popovici und „Ein dem Marschall Ion Antonescu – dem Führer des rumänischen Staates – vorgelegter Schriftsatz über die Situation in der Bukowina“

*(Zusammenfassung)**

Im Nationalarchiv der Republik Moldau, Fonds 706, haben wir Dokumente gefunden, die die Rote Armee nach dem Eintritt in die rumänische Hauptstadt Ende August 1944 von dem Vorsitz des Ministerrats beschlagnahm. Dort befindet sich auch das Dokument „Ein dem Marschall Ion Antonescu“ – dem Führer des rumänischen Staates – vorgelegter Schriftsatz über die Situation in der Bukowina, über die Hauptschuldigen dafür, über die Berichtigungs- und Lösungsmöglichkeiten der jüdischen Frage, unterzeichnet von Dori[medont] Popovici, dem ehemaligen Vizepräsident des Nationalrates der Bukowina.

Die von Dori Popovici präsentierten Themen beziehen sich vorwiegend auf den Zeitraum zwischen dem 22. Juni und dem 15. November 1941 und analysieren die Art und Weise, wie die rumänische Verwaltung im nördlichen Gebiet der Bukowina wiedereingesetzt wurde, auf die getroffenen Maßnahmen von Mihai Antonescu, stellvertretender Premierminister und Stellvertretender von Ion Antonescu. Dorimedont Popovici glaubte, eine objektive und umfassende Auffassung gegenüber den sozialen, politischen und wirtschaftlichen Umständen in der Bukowina zu haben und meinte, dass er eine Lösung für die „jüdische Frage“ haben würde. Der Text des Memorandums hat einen sehr schwierigen Stil mit prolixen Ausdrücken.

Der Gegner von Dorimedont Popovici war I. E. Torouțiu. Es sah das Memorandum, bestritt alles, was darin geschrieben war und betrachtete es als ein Dokument ohne realen Wert; anscheinend versuchte der Autor persönliches Nutzen und den guten Willen des Staatspräsidenten zu erhalten.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Dorimedont Popovici, Memorandum, Marschall Ion Antonescu, Bukowina, jüdische Frage.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Revenirea administrației românești pe teritoriul părții septentrionale a Bucovinei, evacuată administrativ în iunie 1940, ca urmare a ultimatumurilor sovietice, este un subiect mai puțin cunoscut în istoria românilor, deși în arhive și în lucrări cu caracter memorialistic s-au păstrat numeroase informații despre evenimentele istorice dintre 22 iunie 1941 și începutul lui aprilie 1944, când o parte din această provincie a fost ocupată de trupele sovietice.

În Arhiva Națională a Republicii Moldova, în fondul 706, care cuprinde documentele ridicate de la Președinția Consiliului de Miniștri (Cabinetul civilo-militar al Guvernămintelor Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei) de Armata Roșie după intrarea în capitala României, în sfârșitul lui august 1944, am descoperit „Memoriul înaintat domnului mareșal Ion Antonescu – conducător al Statului Român – cu privire la situația din Bucovina, la principalul vinovat, la posibilitățile de îndreptare și la rezolvarea problemei evreiești”. Acest document este semnat de Dori[medont] Popovici – fost vicepreședinte al Consiliului Național din Bucovina. În partea inferioară a paginii de început a documentului sunt înscrise următoarele: „Elaborat la dorința Domnului Conducător al Statului, înainte de acordarea unei audiențe cu privire la chestiunile expuse. București 15 noiembrie 1941”.

Chestiunile prezentate de Dori Popovici se referă, în mod preponderent, la perioada cuprinsă între 22 iunie și 15 noiembrie 1941 și analizează felul în care s-a reinstaurat administrația românească în teritoriul septentrional al Bucovinei, măsurile întreprinse de Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri și locțiitor al lui Ion Antonescu. Așa cum se observă încă din titlul memoriului, Dorimedont Popovici considera că are o privire obiectivă și atotcuprinzătoare asupra proceselor sociale, politice și economice din Bucovina și formulează ideea că are și o soluție la „chestiunea evreiască”.

Prezentată succint, situația Bucovinei după revenirea administrației românești în teritoriile eliberate în anul 1941 era determinată de împărțirea acestei provincii în două zone distincte, una în care se menținea un regim special de administrare și în care armata avea rolul hotărâtor și o a doua parte, cea meridională, cea rămasă sub autoritatea Statului Român în urma ultimatumurilor sovietice din iunie 1940 – teritoriu în care opera administrația civilă. În conformitate cu hotărârile conducătorului statului, Ion Antonescu, generalul Gheorghe Voiculescu avea să fie numit guvernator al Basarabiei și Bucovinei, dar opoziția lui Alexandru Rioșanu, trimisul lui Mihai Antonescu în teritoriul eliberat al Bucovinei, a determinat măsura numirii lui Voiculescu drept însărcinat cu „unificarea regimului de cârmuire a Basarabiei și Bucovinei”. Noul raport de forțe la vârful celor două provincii reunite cu țara în anul 1941, a făcut posibilă numirea lui Alexandru Rioșanu în fruntea administrației Bucovinei, la 12 iulie 1941.

Vizita în Bucovina a lui Ion Antonescu și a regelui Mihai, în 24 iulie 1941, după ce văzuseră distrugerile provocate de război în provincie și în orașul Cernăuți, avea drept scop afirmarea dorinței de a arăta germanilor că România era ferm

hotărâtă să își reia stăpânirea asupra celor două teritorii ocupate de sovietici și că autoritățile române erau împotriva administrării lor de către Germania, întrucât URSS nu avusese nicio legitimitate juridică asupra acestora, pentru că dreptul de suveranitate al României nu a încetat niciun moment¹. În fapt, între autoritățile române și cele germane au apărut fricțiuni pe acest subiect, de aceea Karl Pflaumer, ministrul de stat în landul Saxonia, s-a revoltat atunci când a fost informat că în Cernăuți avea să fie introdusă legea administrativă românească, și nu o administrație pur militară².

Felul în care s-a materializat reinstaurarea administrației românești în teritoriile redobândite a provocat reacția virulentă a lui Iuliu Maniu. Acesta i-a trimis un memoriu conducătorului statului, Ion Antonescu, în care critica felul în care fusese organizată administrația în cele două provincii, cu grave consecințe pentru viitor, se arăta indignat de ideea prezenței unui expert german în fiecare județ și de intenția de a face „purificarea acestor provincii”, prin aducerea în administrație a unor funcționari din „vechiul regat”.

Administrarea Basarabiei și a Bucovinei trebuia făcută de o administrație care să țină cont de condițiile găsite în aceste teritorii lipsite de resurse alimentare, economice și cu o infrastructură în bună măsură deficitară sau distrusă, în prezența a numeroși colaboratori ai serviciilor secrete sovietice, rămași în teritoriile eliberate, sau a unor lideri ai comunității ucrainene, ce sperau în sprijinul german pentru constituirea statului național ce ar fi cuprins măcar o parte din teritoriile recent revenite la România. În acest sens, nu puține sunt încercările liderilor ucraineni de a se folosi de sprijinul Germaniei pentru împlinirea obiectivelor lor naționaliste. Relevantă este telegrama trimisă lui Hitler de dr. Spaniuk Termena, prin care acesta protesta față de revenirea în hotarele României a „teritoriilor ucrainene ale Basarabiei și Bucovinei”, iar Teofil Brândzan, în ciuda numelui său neoaș românesc, într-un memoriu din 6 august 1941, căuta să demonstreze „caracterul ucrainean al Bucovinei”³.

La 25 iulie 1941, Cartierul General al comandamentului româno-german anunța eliberarea tuturor teritoriilor românești care fuseseră ocupate de sovietici. Faptul acesta a determinat un val impresionat de simpatie pentru învingători și a generat speranța reînțoarcerii rapide a refugiaților.

Mihai Antonescu, care era vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și locțiitor al conducătorului statului și răspundea direct de adoptarea politicilor necesare administrării teritoriilor eliberate, considera că reînțoarcerea imediată a celor refugiați și revenirea la o administrație asemănătoare cu cea din restul României, trebuia făcută treptat, prin relaxarea restricțiilor impuse, pentru a acorda

¹ Mihai-Aurelian Căruntu, *Bucovina în al Doilea Război Mondial*, Iași, Junimea, 2004, p. 344.

² *Ibidem*, p. 345.

³ *Ibidem*, p. 349.

timp instaurării noilor autorități. Acesta avea în vedere, mai întâi, înlăturarea urmelor războiului și adoptarea măsurilor impuse de refacerea după război, mai ales că o vreme frontul se afla încă în imediata apropiere a teritoriilor românești eliberate. Restricțiile impuse aveau să fie ridicate la 5 decembrie 1941. Până atunci, au fost instalate secții de jandarmi în județele Storojineț, Hotin și Cernăuți. Trecerea în partea septentrională a Bucovinei și în Basarabia se făcea pe baza unei autorizații eliberate de Cabinetul civilo-militar pentru administrarea Basarabiei și Bucovinei. În vederea realizării „uriișei opere de reconstrucție”, acesta a fost înființat la 28 iulie 1941. Ulterior, în titulatură, s-a adăugat și Transnistria (în documentele oficiale prescurtat CBBT).

Memoriul pe care îl supunem atenției cititorului este un document important din mai multe considerente:

– pentru că el relevă un punct de vedere al unui bucovinean care cunoștea îndeaproape realitățile provinciei natale și avea cunoștințele necesare aprecierii situației sociale, politice și economice a provinciei reîntregite în primele patru luni de regim antonescian;

– chestiunile pe care le prezintă Dorimedont Popovici, fără să numească persoanele responsabile sau implicate în ele, arată rapacitatea unora dintre funcționarii instalați în această provincie și tarele regimului Antonescu, care își asumase o operă de „regenerare națională și națională”;

– cât privește „chestiunea evreiască”, pe care Dorimedont Popovici se oferea să o „rezolve” prin propunerile sale, documentul acesta este deplin acuzator atât pentru autor, care se arată nemulțumit de felul în care a fost aplicat programul de „curățare etnică” a provinciei și de „românizare” a economiei provinciei în detrimentul deținătorilor de drept, cât și pentru autoritățile vremii, în frunte cu Ion Antonescu. În document sunt relevate diversele complicități între administrație și civili, precum și strategiile de supraviețuire folosite de unii dintre evrei pentru a evita situația de-a dreptul tragică ce se prefigura ca urmare a aplicării politicii antisemite de către autoritățile române, finalizată prin deportarea în Transnistria a zeci de mii de evrei bucovineni.

Memoriul, așa cum a fost redactat, are un stil foarte greoi, cu formulări prolixе și multe cuvinte de laudă aduse lui Ion Antonescu – la vremea aceea, văzut ca erou național după eliberarea provinciilor ocupate de sovietici în 1940. Prin modul în care este redactat, memoriul este strigătul de disperare față de nedreptățile și nelegiuirile făcute în Bucovina, al unui fost luptător pentru cauza națională – cum se prezintă Dorimedont Popovici la un moment dat –, care invocă trecutul pentru a încerca să câștige bunăvoința noilor deținători ai puterii. Adversarul lui Dorimedont Popovici, care era I. E. Torouțiu, văzând memoriul pe care îl prezentăm, neagă toate cele scrise în el și îl consideră ca un document calp, fără valoare reală, prin care autorul încerca să obțină avantaje personale și bunăvoința personală a conducătorului statului.

**Memoriu înaintat domnului mareșal Ion Antonescu,
conducător al statului român, cu privire la situația din Bucovina,
la principalul ei vinovat, la posibilitățile de îndreptare și la rezolvarea
problemei evreiești**

Elaborat la dorința domnului conducător al statului, înainte de acordarea
unei audiențe cu privire la chestiunile expuse

București, 15 noiembrie 1941

Domnule Mareșal,

Solicitându-vă prin o scrisoare, ce v-am adresat-o în ziua de 28 octombrie a.c. din Cernăuți, bunăvoința Domniei Voastre de a-mi acorda o audiență cu privire la situația insuportabilă ce domnește în Bucovina, Domnia Voastră ați binevoit a mă invita, prin rostul Secretarului General al Președinției, O. Vlădescu, să vă arăt mai întâi în scris chestiunile pe care am intenția să vi le expun cu ocazia acestei audiențe, precum și datele precise la care m-am provocat în adresa mea către Domnia Voastră, pentru susținerea afirmațiilor mele, urmând ca Domnia Voastră să-mi acordați audiența după ce veți lua cunoștință despre cele comunicate de mine.

Deși nu puteam, în niciun caz, să-mi imaginez că s-ar putea întâmpla, domnule Mareșal, având în vedere scopul pur patriotic pentru care am solicitat această audiență, gravitatea excepțională a chestiunii despre care credeam că ar fi bine să o cunoașteți de îndată, fără nicio întârziere, în toate amănunțele ei, sub aspectul cum se prezintă ea la fața locului, în lumina tuturor faptelor și a acelor care nu pot fi expuse deocamdată în scris, apoi extrema urgență cu care ar trebui, după părerea mea, să fie neapărat remediată această situație și, în cele din urmă, având în vedere serviciul cu desăvârșire dezinteresat pe care voiam să-l aduc atât țării cât și Domniei Voastre personal, pentru ca să nu fie stânjenită într-un moment dat, cumva, de întâmplări neprevăzute, desăvârșirea operei de consolidare a acestei țări, pentru care vă străduiți și fără de care ar deveni cu totul problematic chiar marele succes al reîntregirii neamului, cu care v-ați înscris în istoria poporului nostru, ca Domnia Voastră să ezitați, fie chiar numai o singură clipă, de a-mi impune chiar anumite condițiuni înainte de a mi-o putea acorda, ceea ce m-ar fi putut determina, având de mai înainte cunoștință despre aceasta, poate să prefer a nu vă mai inoportuna cu cererea mea, totuși m-am hotărât, domnule Mareșal, ca în cazul de față, când populația Bucovinei a ajuns la ultima limită a puterii ei de rezistență atât sub raport moral, cât și material, să nu renunț în niciun caz și sub niciun raport de a-mi face datoria ce mi-o impune conștiința până la sfârșit, orice s-ar întâmpla și oricât de mari ar fi dificultățile ce aș trebui să le înving și

sacrificiile pe care ar trebui să le aduc pe altarul reușitei acestei cauze, de o importanță epocală, ce o urmăresc.

Când este vorba de chestiuni de o așa capitală importanță pentru viața noastră de stat, ca aceea de față și, mai ales, când este vorba ca Bucovina, acest colț de țară pentru a cărei înălțare sub raportul național am luptat o viață întreagă cu cel mai neîntrecut și recunoscut entuziasm posibil, să fie pusă la adăpost de marele pericol ce o paște, dacă nu se remediază de îndată, în mod radical și circumspect, situația alarmantă ce domnește în ea, am crezut că nu poate să încapă, pentru mine, nicio considerațiune de ordin personal, oricare ar fi ea, care ar fi în drept să mi se pună în cale, de a-mi face datoria în cel mai larg sens al cuvântului și de aceea m-am supus, adresându-vă acest memoriu pe care l-ați dorit.

Dintr-un anumit punct de vedere, sunt, Domnule Mareșal, chiar foarte mulțumit că ați binevoit să dați cererii mele soluția pe care ați dat-o, deoarece mi-ați dat prin aceasta posibilitatea să vă pot ilustra faptele care învederează situația din Bucovina, în mod cu mult mai concis și amplu decât aș fi putut-o face prin o expunere verbală, cu prilejul audienței, care posibilitate dublată și cu siguranța că, în împrejurările date, cerând Domnia Voastră în scris ceea ce doresc să vă spun, nu veți omite în niciun caz, a le examina cu toată atenția, mă îndrituiește să sper cu toată certitudinea nu numai că nu va fi inutilă intervenția mea pe lângă Domnia Voastră, ci voi repurta chiar, fără discuție, cel mai desăvârșit și satisfăcător succes.

Nutresc această nădejde, Domnule Mareșal, cu atât mai mult deoarece neavând, cum ați putut cunoaște chiar numai din expunerile mele scurte de până acum, alt interes, altă pornire, alte aspirații decât să fiu la înălțimea împlinirii îndatoririlor ce am, în baza trecutului meu ca român și ca fost exponent prin zeci de ani de zile al românilor din această provincie, față de acești bieți nenorociți, neavând deci niciun gând necurat și ascuns, în mreaja căruia aș putea poate, după obiceiul multor oameni politici de aici, așa-ziși „politiciani”, să mă pretez, cum pare că ați bănuț Domnia Voastră în momentul când ați primit cererea mea pentru acordarea unei audiențe, la acte de calomnie, de ponegrire și defăimare sau la altele ca acestea, profund reprobabile, sunt la largul meu să vă expun ceea ce mă simt dator să vă comunic cu cea mai deschisă inimă, cu toată franchețea și sinceritatea unui om care nu râvnește la nimic, nimic decât să moară cu conștiința împăcată că a știut să-și facă datoria de bun român, în ciuda tuturor dificultăților și mizeriilor indescrivibile ce i s-au pus în cale de către veșnica ocultă de intriganți și de toți dușmanii Țării, de-a lungul vieții sale, fără să se fi lăsat nicio singură clipă descurajat, până la ultima suflare.

Lăsând acum, Domnule Mareșal, să urmeze expunerile pe care le-am relatat, vă rog să binevoiți a lua la cunoștință că vi le înaintez rânduite pe capitole deosebite, tratând, după câteva aliniate de introducere, mai întâi faptele care învederează și pun în lumina reală situația din Bucovina, apoi factorii cei mai principali care, facilitând desăvârșirea acestor fapte, le-au pricinuit și sunt marii

vinovați de ele și, în cele din urmă, posibilitățile care, după părerea mea, sunt unice, care pot remedia situația, arătând la sfârșitul expunerilor mele, într-un capitol separat, felul cum cred eu că ar trebui rezolvată problema evreiască și apoi, ca finală, în mod extrem de succint activitatea mea sub raport național, din trecut până ce am ajuns la intervenția mea de față pe lângă Domnia Voastră.

I. Faptele care învederează situația din Bucovina

Trecând la relatarea diferitelor întâmplări și fapte care s-au petrecut în Bucovina, în toate ramurile vieții publice, de la eliberarea teritoriilor fost ocupate de bolșevici până astăzi, îmi voi da silința să le înșir, mai mult sau mai puțin, în așa fel pentru ca din ele să se poată constata cât de departe a progresat opera de construcție ce s-a făcut sub raportul administrației bunurilor intrate în patrimoniul statului, ce s-a făcut sub raportul românizării și, în sfârșit, sub raportul consolidării ordinii și moralei publice.

Cred, Domnule Mareșal, că e absolut necesar să luați cunoștință de aceste fapte sub acest aspect, pentru ca să vă convingeți cât de puțin pătrunsă este administrația din Bucovina de rolul extrem de important pe care are să-l îndeplinească în această provincie.

Să nu înțelegeți însă greșit, Domnule Mareșal!

Scopul principal pentru care am cerut audiența din chestiune n-a fost – și deci nici cel al memoriului meu de față nu este – ca să aduc numai critici administrației din Bucovina pentru că n-a știut să stăpânească situația și să desăvârșească opera ce i-a fost încredințată, sau să aduc chiar acuzații unor anumite persoane și organe administrative pentru fapte pe care le-au patronat și pricinuit, ci cu totul altul, cu un scop pur constructiv, în sensul ca din greșelile comise să se tragă acum toate învățăturile pentru viitor și pentru ca să se facă de urgență tot posibilul ca ele să fie puse, fără întârziere, de îndată, în aplicare.

Chestiunea factorilor asupra cărora cade răspunderea pentru cele petrecute în Bucovina nu interesează pentru moment; această chestiune urmează să o discut mai târziu, dedicându-i un capitol special.

I. Respectând ordinea faptelor pe care am arătat-o mai sus, voi da întâi prioritate acelor care privesc administrația bunurilor statului și apoi opera de înviorare a vieții economice, prin transmiterea potențialului economic aparținând străinilor în mâinile românilor, prin așa-zisa operă de românizare.

În privința ambelor chestiuni, nu s-a făcut, Domnule Mareșal, deși au trecut peste patru luni de zile de la eliberarea Bucovinei și de la instalarea noii administrații, nici un pas remarcabil înainte.

Această românizare sau trecere de bunuri de la străini asupra românilor a stagnat în mod uimitor, prejudiciind astfel, în gradul cel mai înalt, interesele vitale ale provinciei.

În ceea ce privește, bunăoară, moșiile și pământurile arabile rămase de la străini și evrei, există suprafețe foarte considerabile care n-au fost, fără să se știe din care cauză, încredințate nimănui și deci au rămas necultivate și neînsămânțate.

După informațiile pe care le dețin, repercusiunile sunt pe cale să ia forme foarte dezastruoase și anume și din cauză că aproape toți proprietarii din Bucovina duc cea mai simțitoare lipsă de brațe de lucru și de inventarul necesar, viu sau mort, fără ca opera de reconstrucție din Bucovina să fie avansată așa de departe încât agricultorul să-și poată procura cele necesare de pe piața Bucovinei.

II. În ceea ce privește situația fabricilor, va să zică situația din Bucovina sub raportul industrial, ea este direct jalnică; deși s-au ținut, începând din august și până astăzi, o serie de licitații, din cauza unor defecte în organizația internă cu privire la administrarea bunurilor statului și din cauza unui amestec din partea organelor centrale, aceste fabrici n-au fost atribuite însă nimănui și nici puse în funcțiune, după informațiile mele, decât într-un număr foarte disparent [disparat]. Întârziindu-se atât de mult cu rezolvarea acestei probleme, există o foarte întemeiată temere ca industria din Bucovina să nu poată porni din cauză că nu se pot face lucrări de refacere în timp de iarnă, decât în mijlocul verii a anului viitor, ceea ce înseamnă că din cauza ritmului de tot încet, din cauza lipsei totale de expeditivitate cu care s-a lucrat în Directoratul României, va fi fost necesar un an întreg de zile pentru ca să se rezolve o problemă de așa mare importanță și urgență pentru înviorarea vieții economice.

Mulți amatori veniți din alte părți, din București și din alte locuri, în Bucovina, pentru a putea lua cu arendă o fabrică oarecare, au bătut zadarnic în timpul acestor patru luni pe la toate ușile Directoratului României, fără ca să se fi reușit a obține vreun rezultat.

III. Mult mai tristă și catastrofală este chestiunea cu privire la înviorarea comerțului, care trebuia să se facă în modul cel mai accelerat, printr-o plasare cât se poate de grăbită a comercianților români în localurile libere rămase după străini; în această privință era dată posibilitatea Directoratului de Românie să facă extrem de mult și e direct de neînțeles de ce nu a profitat de această posibilitate.

Există nenumărate plângeri din partea comercianților români care au exercitat un comerț în Bucovina încă înainte de 28 iunie 1940 și care, reîntorcându-se din refugiu la Cernăuți, n-au reușit încă nici până astăzi să fie plasați.

Oricare ar fi motivele care ar fi determinat Directoratul României să aibă această rezervă față de acești comercianți, ei meritau, la tot cazul, prin faptul că trebuie să fie considerați în[tr]-un anumit sens ca adevărați pionieri ai românismului pe meleagurile Bucovinei, din punct de vedere al românizării vieții economice, proveniți în cea mai mare parte din Oltenia, Cadrilater și București și să li se dea cu orice preț o atenție mai mare, dacă nu chiar o preferință din partea organelor care repartizează aceste localuri.

Datorită acestui sistem de tergiversare, nu s-a deschis în Bucovina, din cele 3 000 sau chiar mai multe prăvălii care au existat în orașul Cernăuți înainte de

28 iunie ale anului trecut, decât abia 150, dintre care cele mai numeroase au fost destinate pentru: localuri de consumație, bodegi, restaurante și cafenele, apoi un oareșicare număr întocmite pentru frizerii și farmacii și, în sfârșit, un număr destul de considerabil și de concludent pentru vânzarea de lucruri vechi, lucruri cumpărate în mod clandestin, cu preț derizoriu, de la evreii din ghetou și de la cei deportați și, în cea mai mare parte, de lucruri furate, la tot cazul, toate de proveniență dubioasă și foarte suspectă.

Prăvălii în care să existe cele trebuincioase pentru nevoile neapărate de reconstrucție a imobilelor și apartamentelor, ca: var, culori, perii, ulei, în sfârșit, toate de câte are nevoie opera de reconstrucție, nu se află pe piață; la fel, nu se găsesc pe piață nici prăvălii pentru lucrurile cele mai indispensabile, de care are nevoie cea mai primitivă gospodărie casnică, ca: ață, ace, nasturi, panglici, pânzeturi, ciorapi, haine, gulere etc., etc.

Sunt nenumărați comercianți refugiați, reîntorși, cum am arătat înainte și alte multe sute, veniți din toate părțile României, încă de luni de zile și problema comercianților români nu progresează nici cât de puțin.

Întârzierea aceasta, neînțeleasă și reprobabilă din toate punctele de vedere, a plasării celor veniți din afară, este cât se poate de descurajantă, nu numai din punctul de vedere al publicului nevoiaș localnic, care e lipsit în acest fel de orice posibilitate de a se îngriji de nevoile lui, ci și din punctul de vedere al tuturor aceluia care doresc, și e bine că doresc, să vină din alte părți, deoarece acei care s-au deplasat până acum au cheltuit numai bani în zadar și au irosit cea mai mare parte din capitalul pe care-l aveau și se întorc cu cele mai mari deziluzii de unde au venit, făcând numai prin simplul fapt al reîntoarcerii lor, fără a fi făcut vreo ispravă, o propagandă extrem de dăunătoare prestigiului administrației din Bucovina, precum și operei de reconstrucție, care n-are voie să sufere din cauza unor insuficiențe, ori de care ordin ar fi, ale aparatului administrativ din această provincie.

În asemenea condiții, nu numai că nu este probabil, dar este direct exclus ca să se poată rezolva problema înviorării comerțului prin românizare; atât problema înviorării comerțului, cât și problema românizării, sunt direct sortite să dea cel mai lamentabil faliment.

IV. Valori imense, în formă de inventar viu sau mort, rămase de la bolșevici, înmagazinate în fabrici sau în magazine, precum și alte bunuri intrate în patrimoniul statului, au fost pierdute sau irosite, prin faptul că au fost în bună parte furate, în bună parte vândute din mână liberă, cu un preț derizoriu, numai și numai din cauză că nu s-au instituit de îndată organe speciale, atât de supraveghere, cât și de administrație, pentru fiecare categorie de aceste bunuri în parte și că nu s-a exercitat de la începutul operațiilor cel mai sever control asupra felului cum se administrează aceste bunuri.

E inutil de subliniat că pagubele ce le-a îndurat statul din această cauză, intrând o bună parte ale bunurilor statului, din motive ce nu pot fi îngăduite, într-o bună administrație în mâini nechemate, sunt incalculabile.

V. Un aspect deosebit de trist și de dureros îl oferă consecințele incuriei de care s-a făcut vinovat Directoratul bunurilor statului cu privire la inventarierea imobilelor, ale apartamentelor părăsite și, mai ales, al întregului mobilier ce se găsea în ele, nemaivorbind de faptul că nici nu s-a dat în seama cuiva administrarea acestor bunuri.

De la intrarea armatei în Bucovina și până astăzi, s-a făcut cel mai înimaginabil jaf cu aceste locuințe, în aceste locuințe și cu mobilele aflătoare în ele. Cine a vrut și cine n-a vrut a intrat în timpul acestor patru luni în locuințele, deși părăsite, dar încuiate, și din cauza lipsei oricărei supravegheri din partea Directoratului amintit, chiar în locuințele cetățenilor români, dintre care cei mai mulți nici nu s-au reîntors din refugiu și sunt, deci, lipsă din localitate, și au pus stăpânire pe ele.

Sunt cazuri în care una și aceeași persoană, nemulțumindu-se cu o singură locuință, a ocupat chiar două și mai multe, până chiar cinci și șase apartamente, fără ca nicio autoritate să fi intervenit și oprit din primul moment aceste abuzuri fără seamăn.

VI. Directoratul administrării bunurilor dezinteresându-se, cum s-a putut cunoaște din cele arătate mai sus, cu totul de problema inventarierii și administrării locuințelor, dimpreună cu mobilierul aflător în ele, s-a substituit Primăria Municipiului în locul Directoratului să se ocupe dacă nu chiar cu administrarea, cel puțin cu distribuirea apartamentelor și imobilelor.

Primăria le-a distribuit și le distribuiește însă fără niciun sistem, după niciun criteriu, mai mult sau mai puțin după propria apreciere sau după cine, din întâmplare, se bucură de un protector sau vine la rând; repartizarea locuințelor făcându-se în acest fel, fără niciun plan și fără de a respecta anumite criterii, este imposibil a se face în mod echitabil; prin sistemul acesta, se nedreptățesc tocmai acei care ar trebui să fie în prima linie considerați.

O bună administrație ar trebui să se străduiască a repartiza aceste locuințe după un sistem bine definit, stabilind o ordine de preferință pentru cei care reflectează la ele, absolut inatacabilă, care să fie afișate prin ziare, pentru ca toată lumea să cunoască condițiile sub care se face această operație.

VII. Abuzurile cu acapararea de locuințe și de mobilier au luat astfel de proporții teribile, încât nici chiar elemente din rândul celor mai înalți demnitari nu s-au sfiit să se preteze la asemenea acte profund reprobabile și josnice. Sunt cazuri bine cunoscute și, bineînțeles, foarte mult discutate în opinia publică, în care acești funcționari și-au însușit mobilier străin, deși își regăsiseră la reîntoarcere, intacte, locuințele lor, cu tot inventarul de mobile ce le-au avut, în mod fraudulos și că le-au transportat fără nicio jenă, în locuințele lor. Efectul demoralizant pe care trebuie să-l producă asemenea acte și, mai ales, din partea unor demnitari, care au obligația morală să meargă cu cel mai bun exemplu înainte și de a fi pururea o pildă pentru toată lumea în rândul slujbașilor mai mici, camerisți, servitori, până la gardienii de pe stradă, rezultă de la sine.

VIII. În timp ce s-au petrecut toate aceste acte, direct criminale, de înstrăinare și bătaie de joc a bunului altora, parte din bunurile care intraseră deja în patrimoniul

statului, parte din bunurile care aparțineau conașionalilor români, refugiații din Bucovina întâmpinau cele mai mari dificultăți din partea autorităților cu obținerea autorizațiilor necesare pentru reîntoarcerea lor acasă.

Faptul că elementele străine de Bucovina și recrutate din elementele cele mai suspecte și imorale din alte părți ale țării, elemente în a căror sarcină cade cea mai mare parte din infracțiunile comise în Bucovina, intrau, mulțumită unor împrejurări încă nelămurite, cu nemiluita în teritoriul eliberat al Bucovinei, iar românii băștinași erau opriți chiar din aparerea autorităților, având în vedere marile dificultăți ce li se făceau de a reîntra în țară, a provocat în sufletul populației din Bucovina o stare de atâta mâhnire profundă, încât a început să încolțească în ea bănuiala că fenomenul acesta ar putea să aibă la bază o anumită politică, fie din partea onora din acei care, întâmplător, se găsesc astăzi la conducerea țării, pentru a lovi în intelectualitatea română din Bucovina, cu scopul de a o demoraliza și, prin aceasta, de a o desființa, fie din partea altor persoane influente, de morală suspectă, care ar putea să fi pus la cale un plan gigantic de piraterie publică, constituindu-se într-o bandă de hoți cu scop de a le facilita tovarășilor lor intrarea în Bucovina și desăvârșirea nestingherită a operațiunilor lor de briganzi.

IX. Regăsirea mobilierului din partea vechilor proprietari a devenit pentru aceștia, din cauză că organele administrative nu le-a luat la timpul său, imediat după instalarea lor, în imediată supraveghere, ceea ce trebuia neapărat s-o facă, și din cauză că vechii proprietari n-au avut puțință să se întoarcă mai înainte la vetrele lor, o absolută imposibilitate. Mobilierul lor se găsește, în cea mai mare parte, în a treia mână; se găsește împrăștiat fie prin diferite locuințe, fie în diferitele beciuri, astfel că o posibilitate să se dea de urma lor este absolut exclusă, fie doar dacă le-ar veni o bună întâmplare în ajutor.

Întâmplându-se totuși ca, prin un concurs de împrejurări neprevăzute, un proprietar să-și regăsească o parte din mobilierul lui sau numai singuratece bucăți din ele, el întâmpină cele mai mari dificultăți de a și le putea recăpăta, deținătorii iliciți ai acestor mobile refuzând net să le restituie, susținând sus și tare că ar fi proprietatea lor, gata fiind să depună chiar, la caz de nevoie, un jurământ fals în acest sens. Faptul că locțiitorul Domniei Voastre de la Președinție a garantat proprietarilor, prin declarații ce le-a dat presei imediat după eliberarea teritoriilor ocupate, regăsirea proprietății lor, iar că administrația n-a luat nicio măsură pentru ca garanția dată de guvern să poată fi respectată, astfel că proprietarii astăzi nu-și mai pot găsi, nici recăpăta proprietatea lor, iar pentru cazul însă că o găsesc sunt nevoiți s-o revendice pe calea justiției, în condiții extrem de costisitoare, a produs în rândul celor loviți de această stare de lucruri profundă și explicabilă amărăciune.

X. Cele mai onorabile elemente din rândurile românilor din capitala Bucovinei, care nu și-au regăsit sau nu-și pot regăsi, date fiind împrejurările de mai sus, mobilierul lor, refuzând bineînțeles să se preteze la acte incorecte pentru a-și acapara, în locul celor care le-au fost înstrăinate, altele, pe căi ilicite, și lipsindu-le orice posibilitate de a și le înlocui pe altă cale, neprimind din partea statului nicio despăgubire, nici măcar un ajutor în formă de un împrumut cu dobânzi reduse,

locuiesc în cele mai deprimante condiții, neavând nici măcar strictul necesar, astfel că în anumite cazuri dâșii nici nu-și pot exercita profesia lor.

Cum, pe de altă parte, toate elementele incorecte din rândul slujbașilor publici, în cea mai mare parte veniți din afară, începând de la cei mai de jos până la cei mai de sus, s-au instalat în locuințe luxoase, adeseori în locuințe până la cinci și șapte camere, iar figurile ce le mai reprezentative de odinioară ale Bucovinei, foști înalți demnitari, oameni cu merite pentru cauza națională, români buni, astăzi în retragere, sunt nevoiți să trăiască într-o adevărată mizerie, nemulțumirile din această cauză nu au margini.

XI. Toți privilegiații sorții, care s-au instalat în diferitele locuințe pe căi abuzive, exploatând situația regretabilă care există din cauza deorganizării aparatului administrativ, dețin aceste locuințe în mod gratuit, fără a plăti statului nicio chirie. Aceasta era stituația, cel puțin până înainte de câteva zile.

Având în vedere numărul cel mare de apartamente existente, foarte multe din ele din mai multe, cinci până la șapte camere, și înzestrate, în multe cazuri cu un mobilier direct luxos, pierderile care leîndură sau le-a îndurat statul, din cauza lipsei de răspundere a Directoratului pentru administrația bunurilor, sunt mai mult decât considerabile.

XII. Cu ocazia punerii în executare a ordinului cu privire la evacuarea totală a evreilor, s-au petrecut lucruri care nu fac, sub niciun raport, cinste unui regim normal, instalat deja în toată regula cu luni de zile înainte.

În timp de numai câteva ceasuri s-a procedat la încartiruirea a peste 50 000 de evrei într-un sector al orașului, care avea să servească drept ghetou, producându-se prin rapiditatea măsurii în mod cu totul inutil, panică și groază în toate cercurile, nu numai ale evreilor, ci și ale românilor, precum și ale tuturor cetățeni de alte naționalități, fapt care nu numai că n-a ajutat, ci dimpotriva a prejudiciat în modul cel mai grav rezolvarea problemei în fondul ei, așa cum o reclamă interesele țării.

Abstarție făcând de faptul că s-au petrecut în văzul lumii întregi scene care au produs o impresie extrem de penibilă asupra populației de alte naționalități, ofițerii germani grăbindu-se a fotografia scenele dramatice ce se petreceau pe toate străzile și piețele orașului, scene care, la tot cazul, nu s-ar fi produs dacă autoritățile ar fi organizat încartiruirea cu mai multă chibzuință și cu momentul acestei încartiruirii a început, în ciuda tuturor ordonanțelor date de către guvernatorul provinciei, prin care se amenința chiar cu moartea acei care vor intra în casele părăsite de evrei sau își vor impropria de la ei, fie în orice formă, lucruri de valoare, a se năpusti cărduri întregi de indivizi – cea mai mare parte aparținând chiar claselor mai bune, de funcționari –, în locuințele părăsite, pentru a prăda totul ce vor găsi acolo de prădat, fără ca organele publice să fi putut înfrâna acest dezmăț, cu toate că au procedat imediat la executarea infractorilor și au împușcat în aceeași zi un număr de aproximativ șase indivizi pe loc.

Consecințele greșelii evidente ce s-a comis din partea aparatului administrativ, procedându-se la executarea ordinului de evacuare în felul arătat, le plătește astăzi

statul, care a suferit prin această procedură imprudentă atât consecințe de ordin moral, cât și pagube enorme de sute de milioane, care trebuiau să intre în patrimoniul statului și au intrat, astfel, pe mâna unor hoți.

XIII. Deodată cu încartuirea evreilor în ghetou, toate hienele societății omenești nu s-au mulțumit să prade locuințele părăsite, ci s-au aruncat și asupra evreilor din ghetou, pentru a acapara de la ei, care găsindu-se în groaza morții, vindeau cu prețuri derizorii tot ce luaseră cu dânsii, celor ce se oferea ca cumpărători, fel de fel de bunuri, blănuri și valute, aur, argint, pietre scumpe, etc. și de a-i excroca de întreg avutul lor, care avea să intre în patrimoniul statului.

Dar, cu aceasta chestiunea n-a luat sfârșit. Excrocarea evreilor din ghetou în paguba statului a luat proporții și mai fantastice în momentul când s-a dispus să se rețină, din considerații de utilitate publică, un număr de evrei din diferite categorii și s-a trecut la selecționarea acestor persoane, adoptându-se un sistem extrem, cu totul nepotrivit și anume, încredințându-se această selecționare unei echipe de personalități, mai mult sau mai puțin bine repute, fără a stabili anumite principii sau criterii precise și bine definite, de la care să nu fie iertată nici cea mai mică abatere, astfel că s-a[u] deschis, prin această latitudine lăsată la discreția personalităților care aveau să hotărască în materie de selecționare, larg porțile pentru toate metodele cele mai inimaginabile de exploatare ale evreilor din ghetou.

I-am atras atenția domnului guvernator actual asupra acestui amănunt, sfătuindu-l să ordone ca această selecționare să se facă în condiții care nu angajează în așa mare măsură răspunderea factorilor însărcinați cu această lucrare.

Singura și unica soluție pentru a desăvârși opera acestei selecționări în condiții de cea mai perfectă scrupulozitate, era ca reținerea evreilor necesari țării din considerații de utilitate publică să se facă nu prin selecționare, ci prin eliminare, adică nu prin preferința unora, aleși după bunul plac, cu printr-o îndepărtare radicală a tuturor elementelor indizerabile, prin care metodă s-ar fi curmat de la început și complet posibilitatea unor asemenea abuzuri formidabile căroră li s-a deschis drumul prin metoda aplicată.

Numai și numai acestei metode nenorocite, care s-a aplicat cu ocazia selecționării, sunt a se mulțumi nenumăratele abuzuri ce s-au perfectat în realitate pe cea mai întinsă scară posibilă.

Când e vorba de a fi sau a nu fi, de a viețui mai departe sau de a pieri, când ai de ales între viață și între moarte, nu există niciun preț pe care să nu-l ofere cineva și, mai ales, elementul evreiesc, care ține foarte mult la viața sa și dă totul de la sine numai ca să se salveze, dar cu nespuse părere de rău sunt prea puțini acei aleși dintre muritori care, chemați fiind să judece asupra destinului altora, sunt în stare sau au tăria să reziste până la urmă ispitei ce nu poate să nu se apropie de ei, fie într-o formă sau alta, mai mult sau mai puțin diabolică și să pășească fără nicio șovăire și nealterați de nicio influență, pe calea ce o impune gravitatea momentului istoric și interesele permanente ale neamului.

În fața moravurilor și corupției indescriptibile ce domnește astăzi în toate cercurile noastre sociale, cu foarte puține excepții, sistemul adoptat de selecționare

a persoanelor evreiești, așa cum l-a aplicat administrația Bucovinei, a devenit izvorul celor mai nerușinate fapte care pot să compromită pe veacuri înaintea prestigiul țării și al poporului nostru.

XIV. Anumiți evrei, din cele mai rău reputele elemente de pe piața Bucovinei, împrieteniți și înrudiți unii prin alianță cu diferiți înalți demnitari, s-au bucurat de protecția acestora în cea mai largă măsură, scutiți fiind de a intra în ghetou și având posibilitatea să organizeze nestingheriți, ba chiar ocrotiți fiind întru câtva de aceste persoane oficiale, un sistem întreg de cea mai feroce exploatare și spoliere a evreilor din ghetou de bunurile ce trebuiau să intre în averea statului.

Dânșii au organizat în acest fel cel mai fantastic târg cu vieți omenești, într-un mod de tot ingenios, întreținând, prin persoane interpușe, contact cu evreii încartiruiți și încasând de la aceștia, prin intermediul acestor interpuși, beneficiind de avantajul legăturilor de rubedenie și de veche prietenie ce le întrețin cu diferiții demnitari, accentuate și prin faptul că primeau zilnic vizita acestora și a membrilor din familiile lor, cu scop ca să le asigure selecționarea, enorme sume și fel de fel de lucruri în dar.

Domiciliul acestor evrei devenise loc de adevărat pelerinaj, iar sumele pe care le încasau și bunurile care intrau în mâinile lor, reprezentând valori fantastice, urmează să rămână acum definitiv în proprietatea lor, deoarece cei selecționați sunt fericiți a fi fost salvați, iar ceilalți, osândiți să iasă din țară, cu greu mai au posibilitatea să-și reclame și să-și recapete sumele cu prețul cărora au voit să-și răscumpere posibilitatea de a rămâne în țară.

Rezultatul final al tuturor acestor operațiuni, care s-au săvârșit fie cu vina directă sau indirectă a demnitarilor care au executat operația selecționării, este că mulțumita acestei metode, fie intenționată sau greșită, ce a fost aplicată la selecționarea evreilor au fost reținuți în țară în loc de elemente necesare intereselor de reconstrucție, în loc de elemente utile țării, un număr extrem de considerabil de dușmani ai ei, ce n-au ce căuta aici, de comuniști dovediți și de alte elemente periculoase evreiești, intrate în țară în timpul cel mai recent, chiar în timpul ocupației bolșevice.

Împrejurările fatale care au putut duce la un asemenea rezultat, direct împotriva celor mai vitale interese ale neamului, chiar împotriva însăși a existenței statului român, nu numai că nu denotă nici măcar cea mai palidă umbră de corectitudine cu prilejul executării lucrării de selecționare ci dimpotrivă, aruncă cea mai urâtă lumină asupra celor care au organizat-o, cât și asupra acelor care au executat-o și patronat-o.

E un caz grav, extrem de grav, care în gravitatea lui elucidează întreaga pestilență ce a pus stăpânire pe organele vieții noastre publice, care au fost capabile de asemenea acte de directă trădare a țării, un caz care pune în adevărata lui lumină pericolul inimaginabil de mare la care ne putem aștepta, dacă nu se va strivi în mod radical și neîntârziat, prin cele mai drastice măsuri, corupția și venalitatea, hidra care roade necontenit la rădăcina existenței noastre naționale.

XV. În timp ce, după primul ordin de evacuare al evreilor, se dăduse ordin ca să fie reținut un oarecare număr din fiecare categorie și lucrările de selecționare pornite în acest sens erau deja terminate, anumite organe au dat, în momentul când au reînceput iarăși transporturile evreilor, asalt asupra imobilelor din ghetou în care locuiesc și cetățeni de altă naționalitate, nemți și români, intrând cu forța în locuințele de acolo, pentru a pune mâna pe oricare dintre evreii pe care-i vor găsi, fără să țină seama de împrejurarea dacă au fost sau nu selecționați, și să-i târâie apoi până la locul de învagonare, de unde i-a deportat.

Faptul acesta a dat întregii operațiuni un caracter direct anarhic, organele militare inferioare nemișcând ascultare ordinelor superioare, și a amărât foarte mult populația, fără deosebire de naționalitate, deoarece datorită acestei proceduri a fost deportat un număr foarte considerabil de oameni care, fiind elemente distinse, cu o cultură înaltă, cinstite și nevinovate, erau printre cei dintâi aprobați de guvernator să fie reținuți, pe când, pe de altă parte, elemente indezirabile, care se găseau – prin faptul că locuiau, bucurându-se de protecția unor înalți demnitari români, în afară de ghetou, în locuințele lor din oraș –, erau puse în mod cu totul abuziv la adăpost de asemenea riscuri.

XVI. Punându-se în executare ordinul de evacuare a evreimii din întreaga Bucovina și pornindu-se cu această operațiune cu totul prin surprindere, în loc de nordul Bucovinei, în sudul provinciei, care nu aparține teritoriului eliberat, s-a făcut această operație în mod atât de ultra radical, încât n-au rămas în localitățile urbane și rurale din această regiune aproape niciun profesionist sau meseriaș, datorită faptului că aceștia erau aproape toți evrei.

Cum prin acest fel de executare a ordinului de evacuare, localitățile din sudul Bucovinei au rămas lipsite de elementele cele mai necesare pentru opera de reconstrucție și pentru nevoile cele mai ardente și curente ale întregii populații, aceasta are, din cauza privațiunilor care este supusă, nepuizabile motive de nemulțumire.

XVII. Culmea abuzurilor a fost însă atinsă în momentul când se perfectaseră lucrările de selecționare și aveau să fie eliberate, sau distribuite, certificatele trebuitoare evreilor selecționați.

Organele care erau însărcinate cu eliberarea acestor certificate condiționau eliberarea lor către cei în drept de plata unor oarecare sume foarte considerabile și refuzau net celor interesați, în caz de neplată, de a le elibera aceste certificate, demonstrând prin aceasta *ad oculos*, în mod evident, mai întâi că fără bani era absolut imposibil să obțină cineva o autorizație și apoi că aproape întreg aparatul administrativ contaminat fiind complet, de la cel mai mic până la cel mai mare, lucra în unison și după una și aceeași manieră.

XVIII. Pretutindeni, în toate cercurile sociale, nu se vorbește decât de fărădelegile, de abuzurile ce s-au comis, atât pe chestiunea administrării bunurilor, cât și cu prilejul selecționării evreilor, de lipsa fantastică a oricărui scrupul și jenă, cu care au căutat să se îmbogățească cine numai a vrut, cu orice preț, și de zvonurile care de care mai dezonorante pentru prestigiul țării noastre, care circulă

în legătură cu calitatea morală a diferiților înalți demnitari, măcinându-se astfel neconținut autoritatea acelor slujbași care sunt chemați să conducă administrația din Bucovina.

XIX. Din cauza incapacității și din cauza inimaginabilei lipse de răspundere de care au dat dovadă, atât cu privire la gospodărirea bunurilor statului, cât și cu privire la metodele aplicate cu ocazia selecționării evreilor, masele populare nu mai au nicio încredere în actualul aparat administrativ și sunt extrem de îngrijorate și neliniștite dacă dânsul ar putea face față acum, în timp de iarnă, grelelor probleme care se pun cu privire la aprovizionarea populației cu combustibil și alimente; există o temere generală că, neputând face față eventual administrația locală tuturor acestor probleme, ar trebui să se aștepte la dezordini pe această chestiune.

XX. O serie întregă de atitudini pe care le-a observat conducerea țării până astăzi față de interesele românilor din Bucovina, evidențiind o politică cu totul potrivnică intereselor lor, a provocat în unele cercuri intelectuale românești o adevărată disperare, nemaiputând înțelege nimeni motivele ascunse care pot s-o îndemne la acestea și, îndeosebi, ce urmărește dânsa cu această politică de exterminare.

În întreg felul cum s-a procedat până acum față de românii bucovineni, prin faptul că n-au fost lăsați să intre ca cei dintâi în țară, prin faptul că li se face și acum dificultăți în această privință, prin faptul că sunt eliminați aproape din întreg aparatul administrativ, prin faptul că sunt loviți la orice ocazie, nefiind ascultați și nici măcar admiși să pătrundă la locurile cele mai înalte, prin faptul că li s-a luat chiar și Universitatea din Cernăuți, acel vechi și bătrân instrument de știință și cultură, cu o reputație mondială, la al cărui sân s-au adăpat atâția bărbați din străinătate și din al cărui sân a ieșit floarea intelectualității din Bucovina și o serie de elemente care fac numai cinste întregului românism, câștigându-și merite nepieritoare pentru triumful neamului și apoi prin faptul că Guvernul s-a dezinteresat cu totul, până astăzi, de soarta populației nevoiașe din această provincie, care a îndurat pagube enorme de pe urma nenorocirii căreia a fost expusă prin urgia războiului și prin ocupația bolșevică, lăsându-se să se abată în mizerie și disperare, fără să fi întreprins până acum nici cel mai neînsemnat pas spre a o despăgubi sau pentru a-i înlesni, fie pe cale de ajutor, fie pe cale de împrumuturi, refacerea existenței lor, pe când, pe de altă parte, a tolerat ca să intre cele mai obscure elemente din alte părți pe pământul Bucovinei și să pârjolească aici tot ce aparține statului și parte și românilor, în loc ca toate aceste bunuri să fie folosite pentru refacerea întregii țări, ca și a Bucovinei, poartă timbrul unei evidente animozități, pecetea unei nemărginite lipse de bunăvoință și grija față de soarta amară a bieților români de acolo.

Având aceasta în vedere, precum și împrejurarea că în aceste vremuri de așa cumplite suferințe, când lumea, exasperată de necazurile indescriptibile cu care are de luptat și este nevoită să recurgă, mai mult decât oricând, la ajutorul capului administrației din Bucovina, organele din imediata apropiere a șefului suprem de acolo fac cu neputință lumii nevoiașe să străbată la domnia sa, reducând primiriile

la numai două zile pe săptămână și punând cele mai mari piedici în cale, până ce poate obține cineva o audiență, folosindu-se cu această ocazie, de o totală lipsă de tact și de bună cuviință față de diferiți solicitanți, obișnuiți cu totul alt tratament, mai civilizată, iar pe de altă parte, văzând oscilările și incertitudinile repetate ce se evidențiază în toate măsurile de ordin public, fie pe chestiuni de ordin administrativ, fie pe chestiuni de legiferare, care la tot cazul nu pot să fie interpretate decât ca o lipsă de siguranță a unei linii drepte, a acelora care stau în fruntea treburilor publice, românii bucovineni nu mai pot suporta această situație și, precum am fost exponentul lor prin zeci de ani de zile, stăruiesc din toate părțile pe lângă mine, să fiu acum interpretul durerii lor nesfârșite pe lângă domnia voastră.

II. Principalul ei vinovat

Trecând de la relatările faptelor, acum, la examinarea cauzelor datorită cărora a fost cu puțință ca viața publică din Bucovina, a acestei provincii cea mai bine administrată pe vremuri, cu cea mai docilă, ascultătoare și guvernamentală populație, crescută la respectul legii, să ia asemenea aspecte direct îngrozitoare, e numai logic și firesc că ele trebuie căutate fie în concepțiile profund schimbate de morală a populației de acolo sau în eventualitatea unor defecte din organizația publică a acestei provincii, pentru care ar avea să răspundă, în prima linie, autorii acestei organizații sau toate împrejurările la un loc.

În ce privește mentalitatea actuală a populației din Bucovina, desigur că a suferit și ea unele schimbări de pe urma cataclismului ce s-a abătut asupra întregii lumi și omeniri, evident că nu putea ea, tocmai Bucovina, să rămână neatinsă, dar având în vedere că mai toate actele detestabile de care am făcut mențiune cad în cea mai mare parte în sarcina unor elemente corupte și demoralizante din rândul slujbașilor publici, începând cu cei mai mici și terminând cu cei mai mari, înalți funcționari, care aveau asupra lor marele avantaj să poată abuza de nimbul forței publice, sau în sarcina unor indivizi de tot suspecti și obscuri, veniți din afară, ca să organizeze asemenea acte de piraterie publică, nu încap nicio discuție în fața acestor împrejurări că ar fi cu totul injust ca ele să fie puse atât de mult în contul mentalității schimbate a populației, ci poate, cu mult mai mult, în sarcina unor altor împrejurări de factori, care n-au nimic comun și nicio legătură cu populația.

Și, de fapt, este așa, Domnule Mareșal.

Fără să am intenția de a supăra sau jigni pe cineva, sau de a-i aduce o critică rău voitoare, tendențioasă, sunt nevoit să declar cu cel mai profund regret și cu toată durerea ce o resimt în fața consecințelor extrem de grave ce trebuie să le suporte zeci și sute de mii de români din Bucovina, din cauza acelora care au pricinuit nenorocita situație în această provincie, că ea se datorește, pe de o parte, ceea ce voi dovedi din cuvânt în cuvânt, unei mari lipse de experiență și de prevedere; în același timp, unei totale lipse de conștiință a structurii firii omenești, din partea acelora cărora le-ați încredințat Domnia voastră, în momentul când ați

plecat pe front să vă faceți cea mai înălțătoare datorie față de țară, acolo, conducerea treburilor publice; și apoi, de o prea accentuată lipsă de pregătire și de pricepere, uneori chiar și de [in]suficient fond moral al aceloră cu care s-a alcătuit, din partea locțiitorului Domniei voastre la președinție, aparatul administrativ al Bucovinei.

În ce privește pe cei dintâi, căroră Domnia voastră le-ați încredințat conducerea țării, aceștia, cu părere de rău, nu au înțeles, în timpul când Domnia voastră ați fost lipsă din fruntea lor, să ia, în vederea eliberării teritoriilor ocupate, măsurile necesare pentru ca să se pregătească de cu vreme fie o lege de organizare, fie un regulament, fie un statut, fie orice punere pe hârtie a unui program de lucru bine stabilit, imediat după actul eliberării, cu cine și în ce condiții se vor porni lucrările de refacere a acestui teritoriu, cum, de către cine și ce se va face în modul cel mai accelerat și potrivit, pentru ca să se aline cu un ceas mai devreme atâtea dureri și suferințe și pentru ca să se reclădească atâtea vetre românești, distruse în acest colț de țară de urgia bolșevică.

Prima lege care s-a redactat cu privire la organizarea aparatului administrativ, care însă nu cuprinde nicio reglementare a felului și principiilor după care ar avea să urmeze refacerea, a apărut cu mult după data eliberării teritoriilor ocupate, și anume cu două luni mai târziu, ea fiind publicată în „Monitorul Oficial” din 4 septembrie a.c. sub nr. 209 și, la această dată atât de întârziată, deși era mai mult decât suficient timp pentru ca ea să fie, în curs de două luni, bine studiată în toate amănuntele ei, cu foarte multe defecte și lipsuri, ba chiar contraziceri, astfel că ea n-a putut și nici nu poate fi aplicată, chiar până astăzi.

Asupra acestui lucru voi vorbi mai târziu, voind să arăt, deocamdată, ce s-a petrecut și cum s-a procedat până la apariția acestei legi.

Până la 4 septembrie, când a urmat publicarea ei, s-a lucrat cu ordonanțe și decizii sau cu oarecare dispoziții, probabil date chiar, uneori, pe sub mână, după spate, fără ca cei interesați să fi avut cunoștința de ele, dispoziții care s-au lovit, în multe cazuri, cap în cap, fapt ce rezultă din foarte regretabila împrejurare că, într-un moment dat, s-au prezentat în Palatul Administrativ din Cernăuți, doi guvernatori care, ambii, veniseră să ia în seamă, fiecare pentru sine, conducerea provinciei.

Cazul a provocat mare vâlvă atunci în opinia publică, a fost discutat, bineînțeles nu fără a ieși știrbit din această întâmplare profund regretabilă, prestigiul atât al întregului sistem, cât și autoritatea fostului guvernator, a răposatului Alexandru Rioșeanu care, scandalizat fiind de situația extrem de penibilă în care a fost adus personal, a fost nevoit să intervină imediat, pe cale telegrafică, la București, pentru ca să pună de îndată capăt acestei situații intolerabile; am avut ocazia să văd un document foarte edificator, cu privire la această întâmplare.

Acest incident nu putea să nu zguduie din temelie toată autoritatea șefului suprem al administrației și, prin urmare, și al întregului aparat administrativ, având în vedere că lumea era prea bine informată și edificată asupra faptului că împuternicitul domniei voastre din Bucovina este un factor direct supus Domniei Voastre și numai

Domniei Voastre și n-avea nicio posibilitate să-și explice deloc cărei împrejurări s-ar putea datora această evidentă nepotrivire între hotărârile Domniei Voastre și între felul cum se petreceau lucrurile în realitate.

Evidențiindu-se, cu timpul, această nepotrivire între dispozițiile Domniei Voastre și măsurile luate de guvern într-un mod și mai accentuat și bătător la ochi, și anume cu prilejul amestecului repetat al organelor de la centru în administrația Bucovinei, deși nu era necunoscut nimănui că în urma unei decizii pe care ați dat-o Domnia Voastră în ziua de 15 iunie a.c., ați precizat în mod răzvădit și clar, cu propriile cuvinte ale acestei decizii, sub art. 2 că: „nicio autoritate de stat, de orice rang, nu are dreptul să se amestece în conducerea și administrația Bucovinei”, era numai firesc și logic ca lucrurile să ducă la un alt rezultat decât la o dezorganizare și debandadă completă în organizația internă și la o depreciere integrală a prestigiului aparatului administrativ, distrugându-se astfel tocmai ceea ce era în prima linie de refăcut într-un teritoriu eliberat de sub stăpânirea bolșevică, și anume noțiunea de autoritate.

Întâmplările acestea au avut repercusiuni extrem de dezastruoase asupra spiritului de disciplină și de subordonare a maselor populare față de autorități, ba chiar le-a anihilat aproape cu desăvârșire.

Adăugându-se la aceasta și la alte acte de guvernământ, tot așa de puțin bine cumpănite cum a fost înființarea directoratelor, care au fost împănate cu elemente tinere, nepregătite, fără nicio experiență, chiar și fără de cea mai palidă cunoștință ale referințelor locale, titularilor cărora li s-a îngăduit, fără să se știe în baza cărui drept, să poarte titlul de consilier de stat și sub pretext că au atribuții de miniștri, să ridice chiar la un moment dat, pretenții de a fi și realmente apostrofați ca atare, opinia publică nu putea să nu primească impresia că totul este o adevărată comedie lipsită de orice seriozitate, datorită numai totalei lipse de cunoștințe, din partea organelor de la centru, a celor mai elementare principii, care trebuie să stea la baza unei administrații solide.

Într-o provincie așa de avansată și bine pregătită cum a fost Bucovina dinainte, sub raportul organizării vieții de stat, nu e suficient să înstărești pe cineva în funcții înalte, înzestrându-l cu titluri, oricât de pompoase și sfărăitoare ar fi ele, să crezi că el va putea fi la locul său. Viața practică se desfășoară după cu totul alte principii și reguli, dealtcum cine are numai puțină experiență trebuie să știe că totul e în funcție, în prima linie, de calitatea oamenilor, zice doar chiar un proverb românesc: „omul sfințește locul”.

Să voiești a administra o provincie fără să ai la bază o lege și nici oameni de prima mână, e un adevărat hazard; oamenii sunt condiția principală, legea vine în al doilea rând, știut este doar în această privință proverbul românesc care zice: „să nu te temi de legi, ci de judecători”.

În special în Bucovina, oamenii care sunt luați în vedere pentru a fi puși în funcții înalte, trebuie să întrunească o serie de calități.

În afară de o cât se poate de mare bogăție de experiență și de pregătirea necesară și de o cât se poate de mare cunoștință a referințelor locale, ei trebuie să

dispună, în cel mai înalt grad, de un cât se poate de mare capital moral, deoarece neavându-l pe acesta, devine zadarnică orice opintire, nu ajută nimic, lumea nu-l ascultă, nu-l respectă, nu-l ia în serios. Loctiitorul Domniei Voastre, domnule mareșal, trebuie să-și dea bine seama de acest lucru și să nu trateze Bucovina ca pe o colonie. Dar nu numai că loctiitorul Domniei Voastre și-a bătut joc de Bucovina, în mod arătat, că n-a pregătit nimic după începerea ostilităților în vederea refacerii acestei provincii ce urma să fie eliberată, ba chiar mai mult, că a perturbat, numai prin amestecul său neiertat în administrația Bucovinei, precum am arătat, întreaga ordine internă de acolo, domnia sa era pornit, cum vă veți putea convinge imediat, să dea bieteii populației din Bucovina chiar și o serie din cele mai grele lovituri, din care [o] parte, din nefericire, le-a și dat.

Astfel, puține zile după acele momente înălțătoare de la începutul lui iulie a.c., când ați reușit să dezrobiți cea mai mare parte din teritoriile ocupate, loctiitorul Domniei Voastre la președinție a dat o serie de foarte concludente și senzaționale declarații presei, în legătură cu reconstrucția Bucovinei și a Basarabiei.

Domnia sa a arătat, prin acele declarații, că ar fi necesar[ă], pentru a înlăptui această reconstrucție, pentru scurtă vreme, o perioadă de pregătire în aceste teritorii, anunțând în aceste clipe ale supremei nădejdi de mântuire, în aceste clipe, când fiecare suflare din aceste două provincii nu avea alte dorințe mai fierbinți decât să se întoarcă cu un ceas mai devreme la căminurile lor și să-și regăsească familiile și avutul, în esență următoarele:

1. Că nici vorbă nu poate fi de o reîntoarcere la căminuri și de o retrocedare de bunuri, până la sfârșitul ostilităților;

2. Că, la acea dată, va interveni un decret de anexiune;

3. Că statul va ocroti tuturor regăsirea proprietății lor, dar îi va adăuga cu acest prilej și servituți, fiindcă proprietatea, pentru acela care o recâștigă, devine pentru el un dar din partea statului;

4. Că bunurile ce au rămas fără stăpânire prin dispariția titularilor, precum și cele vacante de pe teritoriile recucerite, vor fi distribuite prin împroprietărire, care se va face cu elemente din Vechiul Regat;

5. Că domnia sa, însărcinat fiind de Domnia Voastră să organizeze administrația și principiile de reorganizare, a pregătit, încă înainte de începerea ostilităților, echipe de conducere și că s-a străduit să pună toată asprimea unei bune alegeri în selecționarea aparatului administrativ, destinând Basarabiei și Bucovinei elemente de elită.

Domnule mareșal, cine are darul să se poată transpune în situația în care se găseau la acea vreme românii din teritoriile eliberate, atât în aceea a refugiaților, cât și în aceea a acelor români care, surprinși de evenimente, n-au mai avut timpul să se refugieze de sub teroarea bolșevică, în starea sufletească îndeosebi a aceluia care au trăit în pribegie și au fost zilnic expuși la cele mai inimaginabile umilințe, tratați fiind, peste un an de zile, cu foarte puține excepții, ca niște adevărați paria, va înțelege ușor că duritatea declarațiilor de mai sus, n-a fost deloc de natură să

învieze sufletele acestor bieți români, nici de natură să-i întărească în așteptările lor explicabile, ce privește cel mai apropiat viitor, sau să le dea satisfacția ce o merită pentru chinurile și amărăciunile ce le-au îndurat de când au fost alungați, fără nicio vină din partea lor, ci numai din cauza ticăloșiei altora, de pe glia lor strămoșească. Cu totul dimpotrivă.

Totala lipsă de claritate a acestor declarații în ce privește data aproximativă când se va putea pune chestiunea reînțoarcerii, terminologia extrem de enigmatică, că va trebui să apară mai întâi un decret de anexiune, când toată lumea se aștepta să intervină o restaurație automată a stărilor de dinainte, caracterul profund revoluționar al diferitelor măsuri ce le anunțase domnul vicepreședinte al Consiliului cu privire la intențiile guvernului de a revizui regimul proprietății, nedreptatea strigătoare la cer ce se desprinde din ideea guvernului de a le reda foștilor proprietari vechile lor proprietăți în formă de dar și apoi, ca o consecință firească a acestei concepții, de a li se impune noilor proprietari din teritoriile cucerite și anumite servituți, fără ca acestea să fie aplicate și proprietarilor din restul țării, apoi intenția exprimată de a face împrăștiarile din teritoriile arătate cu elemente din Vechiul Regat, excluzând pe cele din celelalte părți ale țării și, în sfârșit, afirmarea că s-a pus toată asprimea în selecționarea aparatului administrativ, când, în realitate, au intrat în acest aparat, cu toată această asprime, în locurile cele mai înalte de răspundere, elemente grav compromise, au format toate la un loc, un mănunchi de atâtea elemente iritante, încât ele au stins, dintr-o dată, întreg entuziasmul inițial de care era cuprinsă populația din Basarabia și Bucovina în fața marelui eveniment ce se petrecuse în viața poporului nostru și au provocat în rândurile ei cea mai profundă neliniște și cea mai grea amărăciune.

La tot cazul, opera de refacere sufletească a populației din aceste teritorii era, de către loțiitorul Domniei Voastre, profund de greșit, dacă nu chiar în mod sadic concepută.

Îndeosebi cu privire la posibilitățile de reînțoarcere, lumea era extrem de nedumerită ce să creadă despre data când se va putea reînțoarce la căminurile ei. Domnul vicepreședinte al Consiliului a declarat, pe de o parte, că ar fi nevoie de o perioadă de pregătire și de reorganizare a provinciilor redobândite, care impune o totală izolare a lor de Vechiul Regat pentru numai o scurtă vreme, când, pe de altă parte, a declarat că nici vorbă nu poate să fie de o asemenea reînțoarcere sau de o retrocedare de bunuri, până ce nu se vor termina ostilitățile, fără, însă, să precizeze de care ostilități este vorba: de acele între statul nostru și statul sovietic sau de cele între Germania și soviete sau, în fine, de cele între statele Axei și statele democratice.

Chestiunea cea mai ardentă, care interesa în prima linie, în acele momente, pe românii din teritoriile eliberate și anume chestia reînțoarcerii, precum și celelalte anunțate de loțiitorul Domniei Voastre, [erau] atât de neclare și nebuloase, încât se cereau neapărat și grabnic lămurite.

Luând cunoștință de toate aceste declarații și văzând panta extrem de prăpăstioasă pe care o apucase loțiitorul Domniei Voastre la președinție, conform intențiilor pe care le anunțase și despre care eram direct convins că vor avea consecințe

catastrofale pentru soarta viitoare a românilor din aceste teritorii, ele privind o serie de reforme cu caracter revoluționar, pe care le are în vedere, între care și o apropiată revizuire a proprietăților, am încercat, asaltat fiind neconținut și pe diferite căi, de către populația română din ambele teritorii dezrobite, din cauza marii neliniști ce o cuprinse în vederea acestor declarații și nețărmurita mea grijă pentru soarta Bucovinei, cu aceeași râvnă și persistență cu care îmi permit să stăruiesc acum, în cazul de față, pe lângă Domnia Voastră, domnule mareșal, să fac tot posibilul pentru ca să pătrund la locțiitorul Domniei Voastre și să-i vorbesc despre agitația inutilă [pe care] au produs[-o] aceste declarații în rândurile românilor eliberați și despre absoluta necesitate a unor atenuări cu privire la măsurile ce le anunțasem.

Cu toate că mă anunțasem în scris la domnia sa, printr-o cerere formală, și i-am precizat domniei sale, clar și răzvădit în această cerere de ce chestiuni alarmante este vorba și, cu toate că mi-a trimis, după câteva zile, ca răspuns, un anunț că mă va primi la o dată mai târzie, domnia sa n-a ținut de cuviință să mă primească, deși au trecut de atunci aproape patru luni până astăzi.

Cred că multe s-ar fi putut împiedica și multe îndruma spre binele, nu numai al Bucovinei, ci și al țării întregi, dacă locțiitorul Domniei Voastre la președinție și-ar fi dat, în acele clipe, seama că nu e deloc bine ca, în anumite cazuri, în anumite momente importante, la anumite cotituri ale vieții publice, să nu se recurgă și la sfatul unor oameni mai cu experiență, mai cu pregătire și cu o mai profundă cunoștință a nevoilor populației, mai ales când aceștia au făcut și ei ceva în trecutul lor pentru țară, poate chiar sub un anumit raport mai mult decât acei care azi nu înțeleg să le dea acestor nestori ai vieții publice românești respectul cuvenit.

După umila mea părere, ar fi fost chiar cea mai elementară datorie a Domniei Sale să recurgă, din inițiativă proprie, la părerile mele în ce privește chestiunile unei provincii al cărei exponent am fost aproape timp de patru decenii, fără să mai aștepte ca să mă mai anunț, necum însă ca, încă după ce m-am anunțat, să ignore pur și simplu dorința mea, să treacă peste ea, ca peste cererea unui cetățean obscur, care mă oferisem Domniei Sale să-i fiu numai de folos la înlăturarea unor inconveniente pe care le prevedeam că se vor ivi cu precizie în calea reconstrucției Bucovinei.

Și, cu durere, am văzut foarte bine.

Vroiam să-i spun atunci locțiitorului Domniei Voastre la președinție, că nu-i pot recomanda în niciun caz să persiste la hotărârea sa inițială de a opri pe bieții români, pe acești adevărați martiri ai neamului, care au suferit atât de mult până acum, a se putea întoarce de îndată, nu numai de dragul și de plăcerea lor, ci în însăși interesele refacerii naționale, la căminuri.

Vroiam să-i mai spun Domniei Sale atunci, ba chiar să-l conving, că ar fi bine să renunțe neîntârziat, fără mare pierdere de vreme și complet, la unele din măsurile ce le anunțase, vroiam să-i spun că într-o țară ca a noastră, într-o țară unde instituția proprietății este sacrosanctă și inviolabilă, unde proprietatea este însăși baza de existență a întregului edificiu statal, e mai periculos de a pune în discuție

revizuirea acestei proprietăți, decât a se juca chiar cu focul în apropierea unui vas explozibil, umplut cu praf.

După toate acestea, vroiam să-l edific în cele din urmă că, după probe doveditoare și nenumărate elemente în această privință, ce le posed în cazierul meu, Domnia Sa n-a reușit deloc să alcătuiască aparatul administrativ ce l-a prevăzut pentru Bucovina, cu cele mai selecte elemente, precum anunțase Domnia Sa, deoarece unele sunt certate, în modul cel mai grav, cu morala publică și nu pot fi deci considerați, la niciun caz, ca elemente ce pot garanta ducerea la bun sfârșit a operei constructive ce urmează să se facă în teritoriile menționate.

Credeam că sunt dator să arăt ce extrem de penibilă a fost impresia ce a produs calificativul excesiv de măgulitor dat de Domnia Sa persoanelor alese, numindu-le elemente de elită, când în fruntea lor se află elemente foarte rău reputate în Bucovina sub raportul moral și că ar fi bine, ba chiar foarte necesar, ca Domnia Sa să revină asupra acestor numiri pe care le-ar fi făcut, poate, numai în necunoștință de cauză.

I-am trimis Domniei Sale, deodată cu cererea mea pentru acordarea unei audiențe, prin directorul Domniei Sale de cabinet, d-l colonel Radu Gallin, chiar o foarte edificatoare notă informativă asupra unui astfel de element, cu care a crezut Domnia Sa că se poate mândri, pe care, e adevărat, l-a îndepărtat de acolo, dar, între timp, l-a instalat în altă parte, într-o funcție încă și mai înaltă, nedându-și seama că aplicarea unui asemenea element descalificat este absolut incompatibilă cu prestigiul statului, indiferent de locul unde acesta este aplicat.

Un regim care pretinde a inaugura o eră de primenire morală nu-și poate permite luxul de a folosi asemenea elemente în angrenajul său statal, fără de a compromite regimul însuși. Regret profund că n-am avut posibilitatea să-i spun toate acestea personal. N-a voit să mă primească, nu m-a primit, nu m-a ascultat, consecințele le vedem.

Aparatul administrativ din Bucovina fiind alcătuit, cu foarte puține excepții onorabile, din elemente, cum am arătat, nu tocmai de cea mai bună calitate și neavând la bază o lege cum se cuvine, pregătită de cu vreme, bine studiată, ireproșabilă din toate punctele de vedere și nu cu o serie de contraziceri și escapade neiertate, ca legea actuală, care a rămas absolut inaplicabilă până astăzi, va să zică un aparat administrativ căruia, lipsindu-i lucrul principal, o osatură stabilă, era fatal să dea faliment și l-a și dat, după cum am văzut, în așa fel încât a pătat, pe veacuri înainte, onoarea poporului român, și Dumnezeu știe câtă încordare de forțe îmbinate cu experiență și rutină va fi necesar[ă] pentru a putea îndrepta, măcar în parte, ceea ce are acest aparat administrativ, pe veci, pe conștiința sa.

După cuprinsul legii actuale, împuternicitul Domniei Voastre, care trebuia să fie singurul stăpân în Bucovina și unicul responsabil față de Domnia Voastră, așa cum era voia la început, apare cu totul paralizat prin această lege, stabilit fiind în ea că administrația provincială se face prin trei organe și anume: prin guvernator, prin directorate și Consiliul provincial și nu numai prin guvernatorul singur, iar prin altă

dispoziție, că în toate chestiunile care nu sunt cuprinse în această lege aparatul administrativ din Bucovina va trebui să recurgă la hotărârea organelor de la centru, ceea ce înseamnă că toate dispozițiile legii actuale sunt în cea mai flagrantă contradicție cu principiile ce fuseseră stabilite de Domnia Voastră, prin decizia din 15 iulie a.c.

În asemenea condiții, domnule mareșal, când tot ce Domnia Voastră ați binevoit a dispune, chiar loctiitorul Domniei Voastre era acela care avea îndrăzneala să nesocotească în văzul lumii întregi, nu putea să nu zguduie întregul regim și să nu pornească procesul de putrefacție în administrația Bucovinei.

Da, domnule mareșal, însuși loctiitorul Domniei Voastre l-a inaugurat și l-a promovat.

Răposatul prim-gubernator al Bucovinei, Al[exandru] Rioșanu, abia aștepta momentul însănătoșirii sale, pentru a vă putea informa cât de opuse sunt toate manifestările loctiitorului Domniei Voastre îndrumărilor și intențiilor ce le-ați dat, și să vă roage să interveniți cu toată autoritatea Domniei Voastre.

Bietul Rioșanu a murit, iar procesul de putrefacție și completă dezorganizare a întregului aparat administrativ a avansat până ce a dat drept rezultat cele întâmplate în Bucovina.

Nefiind niciun om de inițiativă în întreg aparatul administrativ al Bucovinei, el, ajuns în cel mai înalt grad de disoluție, era fatal să nu poată face mare ispravă sub raportul reînvierii vieții economice și ca să se petreacă, cu prilejul evacuării evreilor, toate abuzurile și scandalurile publice câte s-au petrecut.

Văzând abisul înspre care se îndrepta activitatea aparatului administrativ din Bucovina, într-un moment dat m-am hotărât să încerc a exercita o oarecare influență asupra factorilor principali ai administrației, arătându-le condițiile sub care ar fi în măsură să se achite, în modul cel mai desăvârșit, de îndatoriri, fără a veni în conflict cu conștiința lor, dar cu durere, cum chestiunea era, din cauza atâtor defecte de care suferea aparatul administrativ, de la început pierdută, am trebuit să renunț de a mai avea orice contact cu administrația locală, care, orice s-ar spune, va constitui una din[tre] cele mai jalnice pagini din istoria noastră.

În fața tuturor acestor expuneri și lămuriri pe care vi le-am dat, domnule mareșal, cred că se impun de la sine, cu o logică stringentă, concluziile care urmează să fie trase cu privire la factorul principal asupra căruia cade răspunderea pentru cele întâmplate.

Vina cea mare o poartă, cum rezultă din toate cele expuse, exclusiv loctiitorul Domniei Voastre de la conducerea centrală, care, din anumite cauze, a căror apreciere rămâne în seama Domniei Voastre, domnule mareșal, personal, a tratat problema reconstrucției cu inimaginabilă ușurință, cu o lipsă înspăimântătoare de pregătire și de pricepere și, ceea ce este mai concludent și alarmant, cu o lipsă totală de imparțialitate, de obiectivitate și bunăvoință, ba chiar de cea mai elementară dragoste pentru bieții români din Bucovina, ceea ce nu se poate tolera în niciun caz când este vorba să se ia hotărâri în rezolvarea unor chestiuni de importanță determinată pentru viața, ba chiar pentru însăși existența noastră statală.

De a-i face, în fața acestei stări de lucruri, responsabili pe acei din care a fost constituit aparatul administrativ, cred că ar fi o nedreptate, dintre care unii nici habar nu au ce este administrație publică, poate să poarte vina că au făcut parte din acest aparat numai și numai acei factori ce i-au pus în aceste locuri și nu și-au cunoscut și nici nu voiau să-și cunoască marfa.

Posibilitatea a avut-o locțiitorul Domniei Voastre la președinție să facă treabă bună.

Cum Domnia Sa a procedat la organizarea principiilor de administrație din Bucovina și la alcătuirea aparatului administrativ refuzând orice sugestie din afară, și chiar din partea subsemnatului, care eram în măsură să-i dau, în baza cunoștințelor mele cu privire la situația din această provincie, Domnia Sa apare, pentru tot ce s-a petrecut aici, dacă nu singurul, atunci ca principalul vinovat.

Dori Popovici,
fost vice-președinte
al Consiliului Național al Bucovinei